

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์และระยะหลังคลอด รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าทั้งในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือ และวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นหญิงครรภ์แรก ซึ่งมารับบริการฝากครรภ์จนกระทั่งคลอด และได้รับการตรวจสุขภาพตามปกติหลังคลอดแล้ว 1 เดือน ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จำนวน 161 คน วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยอาศัยเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นหญิงครรภ์แรกซึ่งคลอดปกติ
2. มีอายุครรภ์ระหว่าง 36-40 สัปดาห์ (หรือคลอดภายในเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์)
3. มาตรวจสุขภาพตามปกติหลังคลอดแล้ว 1 เดือน
4. บุตรที่เกิดมามีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 แบบคือ

1. แบบสอบถาม
2. แบบทดสอบ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. ขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม

- 1.1 ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับหญิงตั้งครรภ์และหลังคลอด โดยการสัมภาษณ์
- 1.2 ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถาม รวมทั้งงานวิจัยและตำราที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าได้ในหญิงระยะตั้งครรภ์ และระยะหลังคลอด
- 1.3 นำข้อมูลและแนวทางที่ได้จากการศึกษามาสร้างแบบสอบถาม โดยพยายามให้ข้อคำถามครอบคลุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์ และหลังคลอดมากที่สุด
- 1.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน จากนั้นนำมาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง
- 1.5 นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งได้แบบสอบถามดังนี้

ลักษณะของแบบสอบถาม แบ่งเป็น

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป เช่น อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา รายละเอียดเกี่ยวกับสามี และสภาพครอบครัว เป็นต้น

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์และระยะหลังคลอด ซึ่งแบ่งออกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

- ก. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านร่างกาย
- ข. การได้รับการตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์
- ค. การได้รับการยอมรับ และมีผู้เห็นคุณค่า
- ง. การมีส่วนร่วม และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
- จ. การได้รับความช่วยเหลือด้านสิ่งของ การเงิน หรือแรงงาน
- ฉ. การได้รับการช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร

วิธีการตอบแบบสอบถาม แบบทดสอบภาวะซึมเศร้า CES-D เป็นแบบทดสอบที่ผู้ตอบทำแบบทดสอบเอง (Self-report questionnaire) โดยมีคำตอบแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) 4 ระดับ คือ 1. ไม่เลย 2. นาน ๆ ครั้ง 3. ค่อนข้างบ่อย 4. บ่อยครั้ง ผู้ตอบจะต้องพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อความตรงกับความรู้สึกของตนเองหรือตรงกับสิ่งที่ตนเองได้ปฏิบัติมากที่สุดในระยะ 1 อาทิตย์ที่ผ่านมา โดยมีเกณฑ์การเลือกตอบดังนี้

ถ้าตอบว่า ไม่เลย หมายความว่า ความรู้สึกนั้นเกิดขึ้นน้อยกว่า 1 วัน

ถ้าตอบว่า นาน ๆ ครั้ง หมายความว่า ความรู้สึกนั้นเกิดขึ้น 1-2 วัน

ถ้าตอบว่า ค่อนข้างบ่อย หมายความว่า ความรู้สึกนั้นเกิดขึ้น 3-4 วัน

ถ้าตอบว่า บ่อยครั้ง หมายความว่า ความรู้สึกนั้นเกิดขึ้น 5-7 วัน

เกณฑ์ในการให้คะแนน แบบทดสอบ CES-D จะแบ่งเป็นการให้คะแนนข้อคำถามแบบ positive โดยให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบลงในช่อง ไม่เลย ให้คะแนน 3

ถ้าตอบลงในช่อง นาน ๆ ครั้ง ให้คะแนน 2

ถ้าตอบลงในช่อง ค่อนข้างบ่อย ให้คะแนน 1

ถ้าตอบลงในช่อง บ่อยครั้ง ให้คะแนน 0

สำหรับการให้คะแนนข้อคำถาม negative นั้นจะตรงข้ามกับ positive ดังนี้

ถ้าตอบลงในช่อง ไม่เลย ให้คะแนน 0

ถ้าตอบลงในช่อง นาน ๆ ครั้ง ให้คะแนน 1

ถ้าตอบลงในช่อง ค่อนข้างบ่อย ให้คะแนน 2

ถ้าตอบลงในช่อง บ่อยครั้ง ให้คะแนน 3

ฉะนั้น คะแนนรวมของแบบทดสอบจึงเป็นได้ตั้งแต่ 0 ถึง 60 คะแนน โดยกำหนดให้มีจุดตัด (cut-off score) เท่ากับ หรือมากกว่า 16 คะแนน เป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นมีภาวะซึมเศร้า

การหาความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น (Validity and Reliability)

แบบทดสอบภาวะซึมเศร้า CES-D ได้แปลเป็นภาษาไทยและได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ โดยดวงใจ กสานติกุล และคณะ (2529)

ความเที่ยงตรง (Validity) หาโดยการนำแบบทดสอบไปทดสอบกับนักศึกษาวิทยาลัยหาณิษยการพระนคร ผู้มีอายุระหว่าง 18-25 ปี จำนวน 30 คน โดยถือว่า สุขภาพจิตปกติและอีกส่วนหนึ่งนำไปทดสอบกับผู้ป่วยจำนวน 30 คน ที่มีอายุในเกณฑ์เดียวกัน ซึ่งให้การวินิจฉัยตามหลักของ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder III ว่าเป็นโรคซึมเศร้า ปรากฏว่าคะแนน CES-D ในผู้ป่วยโรคซึมเศร้า $X = 37.43$ และ $SD = 8.66$ ส่วนในกลุ่มนักศึกษาที่มีสุขภาพจิตปกติ $\bar{X} = 20.43$ และ $SD = 3.88$

เมื่อทดสอบความแปรปรวน (variance) ระหว่างกลุ่มนักศึกษาและกลุ่มผู้ป่วยโรคซึมเศร้า โดยใช้ F-test พบว่า ความแปรปรวนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันในระดับความเชื่อมั่น 99% และเมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยคะแนน CES-D ของทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้ t-test ชนิดความแปรปรวนร่วม (pool variance)

$$t = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2)}{S_p \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}; \quad df = n_1 + n_2 - 2$$

$$\text{ซึ่ง } S_p^2 = \frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$$

ผลการทดสอบทางสถิติสรุปได้ว่า แบบทดสอบภาวะซึมเศร้า CES-D มีความเที่ยงตรงจริง โดยคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มผู้ป่วยโรคซึมเศร้าสูงกว่านักศึกษาที่ถือว่าสุขภาพจิตปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .0005$)

ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach) หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n - 1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

ผลการคำนวณทางสถิติ สรุปได้ว่า แบบทดสอบภาวะซึมเศร้า CES-D มีความเชื่อมั่นโดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) เท่ากับ 0.82

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือแนะนำตัวเพื่อขอความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลในแผนกฝากครรภ์ และแผนกตรวจสุขภาพหญิงหลังคลอดแล้ว 1 เดือน ซึ่งอยู่ชั้น 7 และ 8 ตึก ภปร โดยผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม 2534 ถึงวันที่ 29 มีนาคม 2534 รวมระยะเวลาทั้งหมด 3 เดือน

2. ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทุกวันราชการ ตั้งแต่เวลา 8.00-12.00 น. โดยกำหนดเก็บกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหญิงมาฝากครรภ์ อายุครรภ์ประมาณ 36-40 สัปดาห์ ในวันที่ 14 มกราคม 2534 ถึงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2534 จากนั้นจะเริ่มเก็บกลุ่มตัวอย่างเดิมซึ่งเป็นระยะหลังคลอดบุตรได้ 1 เดือน โดยจะกลับมาตรวจสุขภาพตามปกติในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ถึงวันที่ 29 มีนาคม 2534 ซึ่งมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ให้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นผู้วิจัยได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจและเห็นความสำคัญของการวิจัย เพื่อจะได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และแบบทดสอบตรงตามความเป็นจริง โดยผู้วิจัยเน้นว่าการตอบของกลุ่มตัวอย่างไม่มีถูกหรือผิด แต่ขอให้พิจารณาข้อความและตอบให้ตรงตามความรู้สึก หรือตามความเป็นจริงมากที่สุด

2.2 ผู้วิจัยจะแจกแบบสอบถามและแบบทดสอบให้กับกลุ่มตัวอย่างที่สามารถอ่านออกเขียนได้ พร้อมกับอธิบายถึงวิธีการตอบแบบสอบถามและแบบทดสอบเป็นรายคน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างรอรับการตรวจรักษา เมื่อกลุ่มตัวอย่างทำเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำมาคืนผู้วิจัย

2.3 สำหรับผู้ที่ไม่รู้หนังสือ ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านแบบสอบถามและแบบทดสอบให้ฟัง แล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบเอง

2.4 ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่เข้าใจคำถาม ผู้วิจัยจะเป็นผู้คอยอธิบายและชี้แจงให้เข้าใจ

2.5 เมื่อกลุ่มตัวอย่างนำแบบสอบถามและแบบทดสอบมาคืนผู้วิจัยตรวจความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามและแบบทดสอบที่ได้รับคืน หากพบว่าชุดใดมีคำตอบไม่สมบูรณ์จะ

ให้กลุ่มตัวอย่างช่วยเติมให้สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้เป็นโปรแกรมสำเร็จรูป เอส พี เอส เอส (Statistical Package for the Social Sciences) ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์เป็นขั้นตอนดังนี้

1. จากแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน
 - 1.1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยเสนอข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยอธิบายเป็นความเรียง และหาค่าร้อยละ (Percent)
 - 1.2 เกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ผู้วิจัยเสนอข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 โดยการหาค่าไค-สแควร์ (Chi-Square)
2. จากแบบทดสอบ ผู้วิจัยเสนอข้อมูลจากแบบทดสอบภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์ และระยะหลังคลอด โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ค่าร้อยละ (Percent) โดยใช้สูตร (ประคอง กรรณสูตร, 2525)

$$\text{สูตร} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

2. ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้สูตร (ประคอง กรรณสูตร, 2529)

$$\text{สูตร} = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ } fx^2 &= \text{ผลรวมของคะแนนดิบยกกำลังสอง} \\ fx &= \text{ผลรวมของคะแนนดิบทั้งหมด} \\ N &= \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม} \end{aligned}$$

3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม กับการเกิดภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด โดยการหาค่าไค-สแควร์ (Chi-square) โดยใช้สูตร (ศิริชัย พงษ์วิชัย, 2532)

$$X^2 = \frac{\sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c (O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

E_{ij} = จำนวนข้อมูล (ความถี่) ที่คาดหวังว่า ควรจะเป็นและตรงกับค่าที่ i และ j ของตัวแปรแถวและตัวแปรหลักตามลำดับ

$$\text{โดยที่ } E_{ij} = \frac{(n_{i.})(n_{.j})}{n}$$

4. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดภาวะซึมเศร้าในระยะตั้งครรภ์และระยะหลังคลอด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากสูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson correlation) โดยใช้สูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2531)

$$r \text{ หรือ } r_{xy} = \frac{N \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[N \sum x^2 - (\sum x)^2][N \sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ } r \text{ หรือ } r_{xy} &= \text{สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร } x \text{ กับตัวแปร } y \\ N &= \text{จำนวนคน} \\ \sum x &= \text{ผลรวมของคะแนนดิบของตัวแปร } x \\ \sum y &= \text{ผลรวมของคะแนนดิบของตัวแปร } y \end{aligned}$$

Σxy = ผลรวมของผลคูณของคะแนนตัวแปร x กับคะแนนของ
ตัวแปร y เป็นคู่ ๆ ในรูปคะแนนดิบ

Σx^2 = ผลรวมของกำลังสองของคะแนนดิบตัวแปร x

Σy^2 = ผลรวมของกำลังสองของคะแนนดิบตัวแปร y

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย